

بخش ۲

نهادهای پولی و مالی

فصل اوّل

پول

چرا می‌گویند پول در اقتصاد مانند خون در رگ‌های انسان اهمیت دارد؟

تاریخچه پول

قبل از به وجود آمدن فناوری اجتماعی بسیار مهمی به نام پول، مبادلات به صورت کالا با کالا انجام می‌گرفت و هر کس کالاهای اضافه خود را با کالاهایی مبادله می‌کرد که بدان نیاز داشت. به این نوع از مبادله «تهاتر» می‌گویند و امروزه هم گاه دیده می‌شود (در مبادلات روستایی یا در سطح بین‌المللی). این نوع مبادلات مشکلات زیادی به همراه داشت؛ برای مثال، فرد الف که مقداری گندم اضافی داشت و می‌خواست آن را با برنج معاوضه کند، باید فرد ب را می‌یافت که برنج اضافی داشته باشد. در ضمن حاضر باشد آن را با گندم معاوضه کند. این کار بسیار دشوار بود و موجب می‌شد هزینه‌های مبادلاتی در زندگی انسان به شدت افزایش یابد، علاوه بر این، چه بسا برای حل این مشکل مجبور بود به ده‌ها نفر مراجعه کند و ده‌ها مبادله انجام دهد تا به خواسته فرد ب برسد. در تهاتر، تعیین و محاسبه قیمت‌ها و تبدیل آنها به یکدیگر نیز مشکل‌زا بود. مشکل سوم پس‌انداز و حفظ ارزش و انتقال آن به آینده بود. (به یاد داشته باشید طلا و نقره هنوز، دارایی به‌شمار نمی‌رفت.)

مشکلاتی از این قبیل موجب شد بشر در صدد یافتن راه حلی باشد که با استفاده از آن بتواند معاملاتش را راحت تر انجام دهد. سرانجام انسان‌ها دریافتند که این مشکل را با کالایی با دوام و غیرفاسدشدنی، قابل تقسیم به تکه‌های کوچک، و پرترفدار می‌توانند حل کنند. البته در هر منطقه کالایی خاص پرترفدار بود؛ مثلاً در ایران غلات، در هندوستان صدف، در تبت چای و در روسیه پوست سمور خواهان بیشتری داشت. ساکنان این مناطق حاضر بودند کالاها را اضافی خود را با این کالاها معاوضه کنند؛ زیرا اطمینان داشتند که با دادن این کالاها می‌توانند کالاها را مورد نیاز خود را دریافت کنند؛ بدین ترتیب، این نوع کالاها به عنوان اولین پول مورد استفاده قرار گرفت.

انواع پول در قدیم

خاک	صدف	دندان نهنگ	برنج
جو	چای	تنباکو	سنگ
نمک	کاغذ	چوب آبنوس	پارچه زرین
چرم	پشم	قوری	ماهی خشک
ظرف چینی	گوسفند	اسب	بز
دارکوب	قایق	آهن	مس
مفرغ	برنز	نقره	طلا

پول فلزی

هر چند مبادله به وسیله کالاهای یاد شده با سرعت بیشتر و راحت تر از مبادلات پایاپای انجام می‌گرفت، افزایش تولید، و زیاد شدن حجم و تعداد مبادلات، مشکلات جدیدی را با خود به همراه آورد؛ از جمله اینکه کالاهایی که به‌عنوان وسیله مبادله مورد استفاده قرار می‌گرفت، در صورتی که مدت زیادی بدون مصرف می‌ماند، فاسد و غیرقابل استفاده می‌شد. همچنین به دلیل حجم زیاد، فضای زیادی را اشغال می‌کرد.

از سوی دیگر تأمین جا برای محافظت از این کالاها، هزینه نگهداری آنها را افزایش می‌داد و زیان دیدگی تولیدکنندگان را به همراه داشت؛ بدین ترتیب، بشر دریافت که این کالاها وسیله مناسبی برای معامله نیست و به جای آنها می‌توان از برخی فلزات مانند طلا و نقره استفاده کرد که نه تنها فسادناپذیر است بلکه حجم کمی دارد و حمل و نقل آنها بسیار آسان است؛ به همین سبب، انسان با به کارگیری پول فلزی از مشکلات ناشی از به کارگیری کالاها در مبادلات رهایی یافت. این انتخاب موجب گسترش تجارت در داخل کشورها و بین ملت‌ها شد و فعالیت‌هایی از قبیل دریانوردی و حمل و نقل را نیز رونق بخشید. انتخاب فلزات به‌عنوان پول و دارایی نقد، هرچند منافع زیادی را برای انسان‌ها فراهم کرد، اما مانند هر ابزار خوب دیگری، فرصت‌ها و روش‌های جدیدی هم برای سوء استفاده عده‌ای فراهم کرد؛ در حالی که مشکل، از پول نبود.

با وجود تأثیرات زیاد پول فلزی بر جامعه بشری، در این زمینه باز هم مشکلاتی وجود داشت که مهم‌ترین آنها محدود بودن میزان طلا و نقره در دسترس بشر بود؛ چرا که با افزایش تولیدات و مبادلات به پول بیشتری نیاز بود. از سوی دیگر در مبادلات با حجم زیاد، پول فلزی وسیله پرداخت مناسبی نبود.^۱ رفته‌رفته کمبود طلا و نقره خود به عامل محدودکننده‌ای بر سر راه پیشرفت اقتصادی و تجاری تبدیل شد.

۱- مثلاً برای حمل ۲۵۰۰۰ پوند سکه نقره انگلیسی، ۸۳ کارگر مورد نیاز بود.

باراهنمایی بزرگ ترها چند پول فلزی، که در گذشته در معاملات مورد استفاده قرار می‌گرفته است، را نام ببرید و بررسی کنید که چرا این پول‌های فلزی از دور خارج شد.

پول کاغذی

انسان‌ها برای حل مشکلات پول فلزی باید چاره‌ای می‌اندیشیدند. در این میان، عده‌ای از بازرگانان در معاملات خود به جای پرداخت سکه‌های فلزی، رسیدی صادر می‌کردند که بیانگر بدهی آنان بود. طرف مقابل نیز براساس اصل اعتماد این رسید را می‌پذیرفت. به تدریج، بازرگانانی که به یکدیگر اعتماد داشتند، این رسیده‌ها را بین خود رد و بدل می‌کردند. مردم هم برای مصون ماندن از خطرهای احتمالی و همچنین رهایی یافتن از حمل مسکوکات در معامله‌ها، پول‌های خود را به تجار یا صرافان معتبر می‌سپردند و در مقابل، رسید معتبر از آنان دریافت می‌کردند و در معاملات خود این رسیده‌ها را به کار می‌گرفتند تا جایی که در دوران تمدن اسلامی طبق آنچه در تاریخ آمده است، کارگری در بلخ رسید صرافی اسلامبل^۱ را می‌گرفت و این کاملاً عادی بود. این رسیده‌ها در واقع نخستین اسکناس‌ها بود و پشتوانه آنها، طلا و نقره‌ای بود که نزد صرافان و بازرگانان نگهداری می‌شد. رونق روزافزون کار صرافیه‌ها آنها را به نهادی مهم در اقتصاد مردم تبدیل کرد. نام این نهاد در اقتصاد اروپا، بانک بود. بی‌مبالاتی و یا سوءاستفاده برخی از صرافان از اعتماد مردم و یا تعداد زیاد انواع رسیده‌ها و صرافیه‌ها، که آشنایی و اعتبارسنجی آنها را برای مردم سخت کرده بود، موجب شد تا دولت‌ها برای جلوگیری از بروز این گونه مشکلات به ناچار چاپ و انتشار اسکناس را برعهده گیرند. فکر سپردن نشر پول به یک بانک مرکزی از اینجا شکل گرفت.

پول ثبتی یا تحریری

با گسترش ارتباطات، بانک‌ها فعالیت خود را گسترش دادند و شعبه‌های آنها در نقاط مختلف در دسترس افراد قرار گرفت؛ نقل و انتقال اسکناس هم کم‌کم دشوار شد و بشر به دنبال آسانی بیشتر

۱- یکی از شهرهای ترکیه که در حال حاضر «استانبول» نامیده می‌شود.

مبادلات بود. بانک‌ها خدمات مختلفی را در اختیار مشتری‌ها قرار دادند؛ از جمله آنها، «چک» بود. در معاملاتی که با چک انجام می‌شود در واقع پول نقد بین افراد رد و بدل نمی‌شود بلکه بانک، موجودی حسابی را کاهش، و موجودی حساب دیگری را افزایش می‌دهد. چون افراد خود مبلغ چک را روی آن می‌نویسند به آن «پول تحریری» یا «ثبتی» گفته می‌شود.

بانک‌ها با ایجاد چک و سازماندهی فعالیت‌های اقتصادی از طریق آن، توانستند از میزان پول نقد در گردش بکاهند و سهم چک را در مبادلات افزایش دهند. ایجاد چک و استقبال مردم از آن باعث شد که «شبه پول» در اقتصاد شکل بگیرد.

پول الکترونیکی و مجازی

افزایش حجم و سرعت مبادلات و همراه شدن آن با انقلاب دیجیتال^۱ و الکترونیک موجب شد تا بشر به دنبال روش‌های سریع‌تر و راحت‌تری باشد. در نتیجه امروز شاهدیم که پول الکترونیکی قابل ثبت و ضبط در کارت‌های بانکی و قابل انتقال در شبکه‌های ارتباطاتی (تلفنی، تلفن همراه و فضای مجازی)، خرید و فروش و انتقال دارایی را بسیار آسان و سریع کرده است. در آینده پول‌های دیجیتالی گوناگونی را خواهیم دید که فرصت‌ها و تهدیدات جدیدی را برای زندگی بشر ایجاد خواهد کرد. «بیت کوین» یکی از این پول‌های نوظهور است.

فعالیت ۱-۲

در مورد مزایای استفاده از چک و کارت اعتباری و روش‌های دیگر پرداخت الکترونیکی و اینترنتی در معاملات به جای پول نقد بحث کنید.

۱- جایگزین و مصوب فرهنگستان برای واژه دیجیتال، واژه «رقمی» است.

پشتوانه پول

اطمینانی که مردم به ارزش پول در مبادلات دارند، «پشتوانه پول» به‌شمار می‌رود. زمانی که پول فلزی (طلا و نقره) رایج بود، پشتوانه پول همان طلا و نقره موجود در خود پول بود. پشتوانه پول کاغذی هم پول‌های فلزی و شمش‌های طلا و جواهراتی بود که نزد صراف یا بانک بود؛ اما امروزه پول‌های فلزی و کاغذی و تحریری و الکترونیکی که در دست افراد است، پشتوانه‌ای جز قدرت اقتصادی کشور ندارد.

وظایف پول

با آنچه گفته شد، می‌توان وظایف پول را چنین خلاصه کرد:

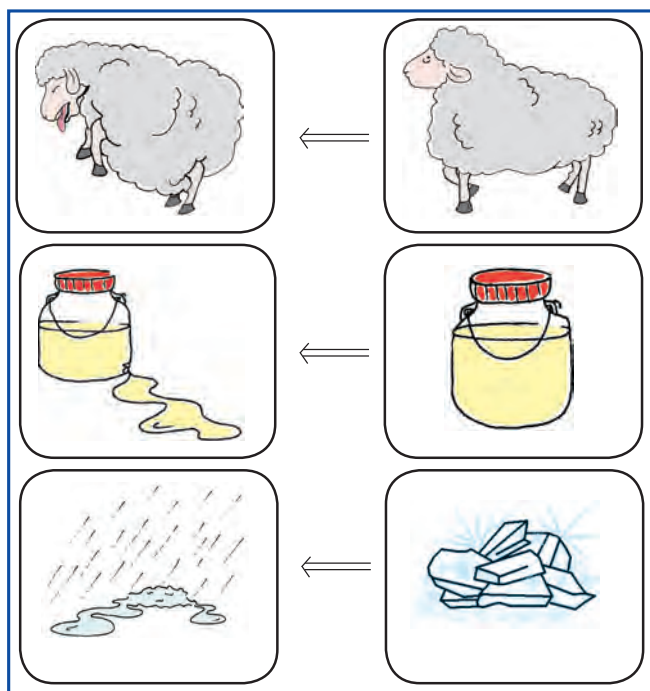
۱- وسیلهٔ پرداخت در مبادلات: افراد در مبادلات خود، پول را می‌پذیرند؛ زیرا می‌دانند که دیگران نیز هنگام فروش کالاها یا خدمات خود، آن را خواهند پذیرفت. نقش اصلی پول در مبادلات، آسان‌سازی مبادله است.

۲- وسیلهٔ سنجش ارزش: با پول می‌توان ارزش کالاها را مشخص کرد و سپس ارزش نسبی آنها را با هم سنجید. این عمل پول، کار خرید و فروش کالاهای مختلف و تبدیل قیمت‌ها را به یکدیگر آسان می‌کند. هر یک از کشورها، دارای واحد ارزش خاص خود هستند؛ مثلاً واحد ارزش در اتحادیه اروپا یورو، در انگلیس پوند و در ایران ریال است.

۳- وسیلهٔ پس‌انداز و حفظ ارزش: افراد نیازهای گوناگونی دارند که با پرداخت پول، آنها را برطرف می‌کنند. بعضی نیازها هرروزه و بعضی در طول زمان پیش می‌آید و فرد

همواره باید مقداری پول را برای رفع نیازهای آینده نزد خود نگهداری کند. علاوه بر هزینه‌های روزمره، برخی هزینه‌های غیرقابل پیش‌بینی نیز هست که در موقعیت‌های خاص پیش می‌آید. افراد پول‌هایی را که نزد خود پس‌انداز کرده‌اند به‌عنوان وسیلهٔ حفظ ارزش در زمان لازم مورد استفاده قرار می‌دهند.

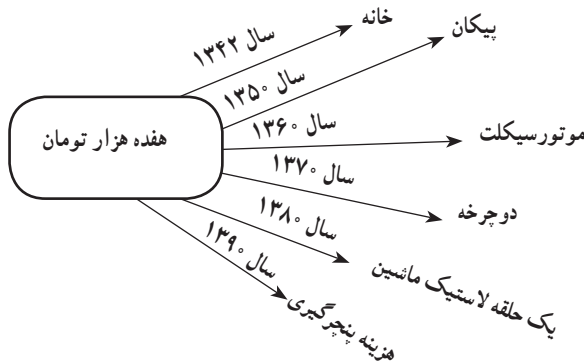
۴- وسیلهٔ پرداخت‌های آینده: در صورتی که پول بتواند حفظ ارزش کند، می‌تواند وسیلهٔ

مناسبی برای پرداخت‌های آینده نیز باشد. این وظیفهٔ پول در روزگار ما کاملاً محسوس است؛ زیرا بیشتر معاملات تجاری در مقابل پرداخت‌های آینده صورت می‌گیرد. خرید اقساطی و رد و بدل کردن حواله‌های بانکی از همین نوع است. این نوع پرداخت اغلب مورد قبول مردم است.

قدرت خرید پول

حتماً در گفت‌وگوهای روزمره از اطرافیان شنیده‌اید که در سال‌های گذشته کسی که یک میلیون تومان پول داشت، می‌توانست با آن یک دستگاه کاشانه^۱ بخرد یا با ۵۰,۰۰۰ تومان می‌شد یک دستگاه اتومبیل خرید؛ اما در حال حاضر با ده میلیون تومان حداکثر بتوان یک دستگاه اتومبیل دست دوم خرید. بنابراین، وقتی یک واحد پول بتواند در طول زمان ارزش خود را حفظ کند، می‌گوییم که قدرت خرید آن دستخوش تغییر است.

از این مثال‌ها می‌توان چنین نتیجه گرفت که پول نتوانسته است ارزش خود را حفظ کند و به همین دلیل می‌گوییم قدرت خریدش را از دست داده است. واضح است که قدرت خرید پول به سطح عمومی قیمت‌ها در جامعه بستگی دارد؛ به بیان دیگر، هر چه سطح عمومی قیمت‌ها افزایش یابد، قدرت خرید پول کاهش می‌یابد و برعکس. به همین دلیل تورم یکی از مشکلات اقتصادی است؛ چرا که باعث کاهش رفاه خانواده‌ها و ضرر پس اندازکنندگان می‌شود و قدرت خرید آنان را می‌کاهد.

تورم

تورم از نظر علم اقتصاد، شتاب یا نرخ رشد افزایش سطح قیمت‌هاست. وقتی این افزایش در سطح قیمت‌ها، بی‌رویه، پرنوسان و مداوم باشد، با تورم زیانبار و بد روبرو هستیم. در مورد علت به وجود آمدن تورم در جامعه، نظریه‌های مختلفی وجود دارد. گاهی علت تورم، نابرابری عرضه و تقاضای کل در جامعه است. این فزونی تقاضا بر عرضه به صورت افزایش قیمت‌ها بروز می‌کند.

همچنین اگر افزایش پول در جامعه با افزایش تولید هماهنگ نباشد، می‌تواند سبب تورم شود.

۱- واژه مصوب فرهنگستان به جای آپارتمان

محاسبه تورم

اگر قیمت کالایی در ابتدای سال، ۱۰۰۰ ریال باشد و در انتهای سال، قیمت آن به ۱۲۰۰ ریال افزایش یابد، می‌گوییم طی این سال، ۲۰ درصد تورم در قیمت این کالا داشته‌ایم و به این شکل محاسبه می‌کنیم:

$$\text{درصد تورم} = \frac{\text{سطح قیمت‌های قبلی} - \text{سطح قیمت‌های جدید}}{\text{سطح قیمت‌های قبلی}} \times 100 = \frac{1200 - 1000}{1000} = \frac{20}{100} \times 100 = 20\%$$

گاهی افراد با شنیدن کاهش نرخ تورم به اشتباه انتظار دارند که سطح عمومی قیمت‌ها کاهش یافته، و به عبارتی دیگر اجناس ارزان‌تر شده باشد در حالی که کاهش تورم به معنای کاهش شتاب افزایش قیمت‌ها است و قیمت‌ها همچنان با شتابی کمتر از قبل، افزایش خواهد داشت.

نقدینگی

حجم کل پول موجود در کشور، نقدینگی آن جامعه به شمار می‌رود. قبل از شکل‌گیری خدمات نوین بانک، نقدینگی کل مساوی مجموع مسکوکات و اسکناس‌های در گردش و خارج از گردش (پس‌انداز خانگی) بود. اما با پیدایش پول‌های تحریری (چک) و اینکه بانک‌ها می‌توانستند شبه پول خلق کنند، حجم نقدینگی شامل پول و شبه پول شد. نقدینگی هم مانند همه متغیرهای اقتصادی به دو گونه اسمی و واقعی تقسیم می‌شود. فقط زمانی می‌توان از افزایش نقدینگی صحبت کرد که نرخ رشد آن از نرخ رشد تورم بیشتر شده باشد.

فعالیت ۱-۳

گفته شد که افزایش حجم پول باعث بروز تورم می‌شود. به نظر شما این افزایش

حجم پول واقعی است یا اسمی؟

۱- بحث «شبه پول» در فصل بعدی توضیح داده شده است.

- ۱- انتخاب فلزات به عنوان پول چه مزایا و چه مشکلاتی داشت؟
- ۲- چه عواملی موجب پیدایش پول کاغذی شد؟
- ۳- به نظر شما، استفاده از پول تحریری و کارت اعتباری به جای اسکناس برای جامعه چه مزایایی دارد؟
- ۴- به نظر شما، بین ارزش پول و حجم آن چه ارتباطی هست؟
- ۵- رابطه تورّم و ارزش پول را تجزیه و تحلیل کنید.
- ۶- فرض کنید دولت با خلق پول بدون پشتوانه، حقوق کارکنان دولت را افزایش دهد. توضیح دهید که در صورت بروز تورّم آیا قدرت خرید کارکنان افزایش یافته است؟

فصل دوم

بانک

پیدایش بانک

با رونق گرفتن تجارت در جوامع بشری به ویژه ابتدا در تمدن اسلامی قرن سوم تا هشتم هجری و سپس در اروپا در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی، نیاز به پول و خدمات آن بیشتر شد. با جریان یافتن پول‌های کاغذی و اعتبار و اعتماد به آنها، کم‌کم مؤسسات مالی روی کار آمدند که کار اصلی آنها حفظ و تأمین امنیت پول، و آسان‌سازی نقل و انتقال آن از شهری به شهر دیگر بود. این مؤسسات، که ابتدا «صرافی» و سپس «بانک» نامیده می‌شد با آسان کردن فعالیت‌های تجاری به افزایش مبادلات و در نتیجه تولید بیشتر کمک کردند. اعتبار این مؤسسات به این دلیل بود که مؤسسان آنها بازرگانان معروف، ثروتمند و مورد اعتماد مردم بودند و در برابر خدماتی که ارائه می‌کرد، کارمزد دریافت می‌کردند. مدیران این مؤسسات با گذشت زمان متوجه دو نکته مهم شدند: اول اینکه در اغلب موارد صاحبان پول‌های فلزی (که پول‌های خود را به امانت نزد آنان گذاشته و رسید گرفته‌اند)، تمامی پول خود را از صندوق مؤسسه خارج نمی‌کنند و به همین سبب، بخشی از کل موجودی برای پاسخگویی به مراجعان کافی است. نکته دیگر اینکه هم‌زمان با مراجعه تعدادی از افراد به مؤسسه برای دریافت پول خود، عده‌ای نیز برای واریز کردن پول به حسابشان مراجعه می‌کنند. در نتیجه، هیچ‌گاه موجودی صندوق به صفر نمی‌رسد. این دو مسئله، برخی را به این فکر واداشت که پول‌های راکد در صندوق را به کار گیرند. از دیر باز، صاحبان پول‌های راکد دو دسته بودند: عده‌ای با دادن قرض‌الحسنه نیاز هموعان

خود را تأمین می‌کردند. همچنین با مشارکت مالی در تجارت و یا تولید، بخشی از سود آن فعالیت اقتصادی را به دست می‌آوردند. در مقابل عده‌ای هم بودند که پول‌های را کد خود را به نیازمندان یا بازرگانان متقاضی، وام می‌دادند و در مقابل، مبالغی اضافه بر وام دریافت می‌کردند؛ بدون اینکه در فعالیت اقتصادی مشارکت کنند و یا ضرری متحمل شوند. این عده برخلاف آموزه‌های همه ادیان، رباخوار بودند.

در این مؤسسه‌های پولی (صراف یا بانک) مسئله این بود که مالک پول‌های را کد کیست. صرافان دیندار، پول‌های مردم را نزد خود امانت می‌دانستند. بنابراین نمی‌توانستند بدون رضایت صاحب پول از آن استفاده کنند. اگر هم این پول‌های را کد را با اجازه صاحبان اصلی و از سوی آنها به کار می‌گرفتند در این صورت مؤسسه مالی صرفاً واسطه و وکیل بود. سود فعالیت اقتصادی هم مال صاحب اصلی پول می‌شد و مؤسسه فقط حق الوکاله خود را بر می‌داشت.

در جوامع غیردینی، مؤسسه‌هایی شکل گرفت که پول‌های را کد را نه امانت بلکه قرض مردم به آنان و مال خود می‌دانست. بنابراین آنها را وام می‌داد و ربا می‌گرفت. از سوی دیگر مؤسسات برای افزایش توان وام‌دهی خود، با دادن بخشی از آن ربا به مردم، آنها را برای سپرده‌گذاری بیشتر تشویق می‌کردند. بانک‌های ربوی این گونه شکل گرفت.

در هر صورت این گونه مؤسسات یا بانک‌ها (چه ربوی و چه غیرربوی) علاوه بر خدمات نقل و انتقال و محافظت از پول، به اعطای وام و تأمین اعتبار نیز پرداختند. امکان گرفتن وام و اعتبار و پیدایش مؤسسه‌ای که اعتبار دارد و می‌تواند این اعتبار خود را به دیگری هم بدهد (وام) در حجم و شکل فعالیت‌های اقتصادی تأثیر زیادی گذاشت.^۱

اعتبار

قبلاً بیان شد که این مؤسسات با چاپ رسید (پول کاغذی) قدرت خلق اعتبار پیدا کردند و برخی از آنها هم از این فرصت سوء استفاده کردند. دولت‌ها هم با اطلاع از این مشکل سعی کردند همان‌طور که حق ضرب سکه را منحصرأ در اختیار خود داشتند، حق چاپ و نشر اسکناس را هم از افراد و مؤسسات بگیرند.

هرچند انحصار این حق در دست دولت، ظاهراً بانک‌ها را صرفاً به واسطه دریافت و پرداخت

۱- اصل این فناوری اجتماعی (وام دهی و تأمین اعتبار) امکان خوبی برای رونق اقتصادی بشر بود و اینکه مثل هر نوآوری دیگر بشر از سوی عده‌ای مورد استفاده ظالمانه (ربا) واقع شده، دلیلی بر ردّ خود آن نیست.

تبدیل کرده بود و دیگر نمی‌توانستند اسکناس چاپ کنند (خلق پول)، اما ماهیت منحصر به فرد بانک فراتر از آن بود. بعدها مشخص شد بانک‌ها حتی اگر اجازه چاپ پول را هم نداشته باشند، امکان خلق نوعی دیگر از پول (شبه پول مانند پول‌های تحریری) را دارند.

فرض کنید در جامعه‌ای یک بانک بیشتر نداریم و اولین مراجعه کننده به این بانک، مبلغی سپرده بلندمدت می‌گذارد. بانک می‌تواند حداکثر تا سقف کل آن مبلغ را به دیگری وام دهد. حال، اگر بانک شرط کند که وام افراد را به جای پول نقد به صورت چک یا کارت اعتباری بپردازد و تمام کسانی را که این چک‌ها را برای وصول به بانک برمی‌گردانند مجاب کند که پول نقد درخواست نکنند و در همان بانک حساب باز کنند و از خدمات چک یا کارت اعتباری استفاده کنند در این صورت با پدیده منحصر به فردی روبه‌رو خواهیم بود.^۱ بانک می‌تواند به هر تعداد و به هر میزان که بخواهد وام دهد؛ زیرا پول از گردش درون بانک خارج نمی‌شود. به این فرایند خلق شبه پول یا «خلق اعتبار» می‌گویند که از چاپ پول متفاوت است.

دولت‌ها با ابزارهایی این توان عجیب و خاص بانک را نیز باید مهار کنند. به همین دلایل بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، می‌باید ماهیتاً نهادی غیرانتفاعی، و صرفاً با هدف ارائه خدمات به فعالان اقتصادی باشند و در هیچ جای دنیا اجازه فعالیت آزاد انتفاعی به بانک‌ها داده نمی‌شود. بانک‌ها فقط با مجوز بانک مرکزی تأسیس می‌شوند و تمام فعالیت‌های پولی و بانکی آنها باید تحت کنترل و نظارت شدید باشد.

انواع بانک

لازم به ذکر است بانک‌ها انواع متفاوتی دارند:

- ۱- بانک تجاری که صرفاً نقش آسان‌سازی مبادلات را دارد. (مثل بانک ملی)
- ۲- بانک تخصصی که فقط به فعالان عرصه خاصی از اقتصاد ارائه خدمات می‌کند نه به همه مردم. (مثل بانک توسعه صادرات)^۲
- ۳- بانک سرمایه‌گذاری، واسطه و وکیل سپرده‌گذاران برای سرمایه‌گذاری و مشارکت در زمینه تولید است.^۳ همچنین می‌تواند شرکت‌ها و واحدهای تولیدی تأسیس کند.

۱- بین معتمدان بازار کسی که مردم به او بیشتر اعتماد دارند بیشتر به وی قرض می‌دهند. در نتیجه می‌گوییم اعتبار بدهکاری او بیشتر است. مشابه همین مسئله، هر بانکی که سپرده‌های بیشتری از مردم داشته باشد، بدهکارتر می‌شود و در نتیجه قوی‌تر نیز هست.

۲- بانک‌های مسکن یا کشاورزی بانک‌های تخصصی هستند که در ایران بیشتر نقش بانک تجاری را ایفا می‌کنند.

۳- با تصویب قانون بانکداری بدون ربا و اجازه به بانک‌ها که بر اساس عقود اسلامی (مثل مضاربه و جعاله) به فعالیت‌های واقعی

۴- بانک توسعه‌ای، صندوقی عمدتاً دولتی برای توسعه مناطق محروم و تأمین مالی طرح‌های عمرانی توسعه‌ای است.^۱

۵- بانک مرکزی به‌عنوان حاکم پولی و اعتباری کشور، وظیفه حکمرانی و نظارت بر بانک‌ها را برعهده دارد.

با دقت بیشتر متوجه می‌شوید که این بانک‌ها، صرفاً در واژه بانک مشترک‌اند، ولی به نوعی هریک مؤسسه پولی و اعتباری متمایزی هستند که نباید آنها را یکسان پنداشت. در ادامه، برخی فعالیت‌های مشترک آنها معرفی می‌شود.

سپرده

به جوهی که مردم به دلایل مختلف به بانک می‌سپارند، «سپرده» گفته می‌شود. سپرده در واقع اعتبار و دارایی صاحبش و بدهی بانک به مشتریانش است. سپرده‌ها بر دو نوع است:

۱- سپرده دیداری: سپرده‌های دیداری، سپرده‌هایی است که موجودی آنها به محض اینکه مشتری مطالبه کند، باید به او یا هر کس دیگری که او بخواهد، پرداخت شود.

۲- سپرده غیردیداری: سپرده غیردیداری به دو صورت است: سپرده مدت‌دار و سپرده پس‌انداز.

سپرده مدت‌دار: حسابی است که پول مشتری برای مدتی تقریباً طولانی در آن نگهداری می‌شود و مشتری تا زمان سررسید، حق برداشت از آن را ندارد.

سپرده پس‌انداز: حسابی است که پول مشتری برای مدتی نامعین در آن نگهداری می‌شود اما مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک، موجودی این حساب را در هر زمان که بخواهد، دریافت کند.

فعالیت ۱-۲

چگونگی افتتاح حساب پس‌انداز را به کلاس گزارش دهید.

اقتصادی هم بردازند، اغلب بانک‌ها در ایران هم‌زمان، بانک سرمایه‌گذاری هم هستند. بانک‌های مشترکی که با کشورها تأسیس می‌شوند (مثل بانک ایران و اروپا) هم بانک سرمایه‌گذاری به شمار می‌روند.

۱- در ایران با تکالیفی که دولت برای بانک‌ها وضع می‌کند، گاه بانک‌های تجاری، نقش بانک توسعه‌ای را نیز ایفا می‌کنند. همچنین بانک توسعه تعاون، که از صندوق توسعه تعاون شکل گرفته بود، بانک توسعه‌ای است که فعالیت‌های تجاری هم می‌کند. بانک توسعه اسلامی مستقر در جده (وابسته به سازمان کنفرانس اسلامی) نیز بانک توسعه‌ای است.

وام دهی بانک‌ها

افراد و مؤسسات برای انجام دادن فعالیت‌ها یا تکمیل طرح‌های اقتصادی خود به پول نیاز دارند و برای تأمین پول مورد نیاز خود به بانک مراجعه می‌کنند. بانک پس از بررسی درخواست متقاضی در صورتی که فعالیت او با شرایط بانک مطابق باشد و همچنین بانک از توانایی فرد برای بازپرداخت بدهی خود اطمینان یابد، مبلغ وام را طی اسنادی به او پرداخت می‌کند؛ به این ترتیب، فرد متناسب با مبلغ وام نزد بانک اعتبار کسب می‌کند و باید بدهی خود را در زمان سررسید قید شده در اسناد به بانک بپردازد.

فعالیت ۲-۲

مراحل دریافت وام را از کسی که از بانک وام دریافت کرده است، بپرسید و به کلاس گزارش کنید.

اسناد اعتباری

بانک‌ها به منظور عملیات اعطای وام و اعتبار، اسناد مختلفی تهیه کرده‌اند تا ضمن ارائه خدمت در کوتاه‌ترین زمان بتوانند طلب خود را از وام‌گیرنده دریافت کنند. این اسناد قابل انتقال است و صاحبان آنها می‌توانند قبل از سررسید، آنها را به دیگران منتقل کنند. برخی از اسنادی که در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری جریان دارد، عبارت است از: چک، سفته، برات و اوراق قرضه^۱. این اسناد با توجه به زمان بازپرداختشان در سه گروه طبقه‌بندی می‌شوند:

۱- اسناد اعتباری دیداری (چک): از آنجا که این اسناد به محض رؤیت بانک و بدون اطلاع قبلی قابل پرداخت است، به آنها «اسناد دیداری» گفته می‌شود. صاحبان این نوع اسناد، مبلغ مورد نظر را در وجه خود یا هر کسی که مایل باشند، روی سند یادداشت می‌کنند. بانک نیز مبلغ قید شده را به فردی که سند در وجه او صادر شده است، پرداخت می‌کند. «چک» یا «پول تحریری»، همانند پول نقد در معاملات مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد.^۲

۲- اسناد اعتباری کوتاه مدت: زمان بازپرداخت این دسته از اسناد یک سال یا کمتر است. یکی از اسنادی که بانک‌ها در مقابل اعطای وام از وام‌گیرنده درخواست می‌کنند، سفته است. این سند

۱- در کشور ما، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به جای اوراق قرضه، از اوراق مشارکت استفاده می‌شود.

۲- اگرچه طبق قانون، چک سند بهادار بدون تاریخ است در کشور ما براساس عرف، متأسفانه به غلط از آن به جای سند اعتباری مدت‌دار استفاده می‌شود که مشکلات زیادی مثل چک برگشتی و زندانیان چک را ایجاد کرده است. بد نیست بدانید درج تاریخ آینده روی چک غیرقانونی است.

در معاملات بازرگانی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. سفته سندی است که به موجب آن، بدهکار متعهد می‌شود مبلغ معینی را در زمان مشخص به طلبکار پرداخت کند. طلبکار پس از دریافت سفته باید آن را تا زمان سررسید نزد خود نگه‌دارد. هر برگ سفته سقف خاصی برای تعهد کردن دارد؛ مثلاً اگر روی سفته‌ای نوشته شده باشد تا «یک میلیون ریال» یعنی آن سفته حداکثر برای تعهد ۱۰۰ هزار تومان دارای اعتبار است و با آن نمی‌توان به پرداخت مثلاً ۲۰۰ هزار تومان تعهد کرد.

در صورتی که طلبکار قبل از زمان سررسید سفته به بول آن نیاز پیدا کند، می‌تواند سفته را پشت نویسی (ظهرنویسی)^۱ کند و با دریافت مبلغ کمتری، طلب خود را به دیگری انتقال دهد.^۲ سفته را می‌توان از بانک‌ها خریداری کرد.

شماره خزانه داریکل ۰۲۹۱۲۲ (سری / ط)	شماره	جای پرداخت	سررسید
	تاریخ	تاریخ	سررسید
تاریخ صدور (روز - ماه - سال با تمام حروف نوشته شود)			
در مقابل این سفته			
مبلغ به عدد			
اینجا می‌تواند پیشور که در تاریخ			
به حواله کرد			
مبلغ با تمام حروف نوشته شود			
ریال به پرداخت			
ریال به پرداخت			
نام متعهد			
محل اقامت			
محل پرداخت			
امضاء متعهد			

شماره سفته: ۰۲۹۱۲۲ (سری / ط)

مبلغ به عدد: _____

اینجا می‌تواند پیشور که در تاریخ _____ به حواله کرد

مبلغ با تمام حروف نوشته شود: _____

ریال به پرداخت: _____

ریال به پرداخت: _____

نام متعهد: _____

محل اقامت: _____

محل پرداخت: _____

امضاء متعهد: _____

فعالیت ۲-۳

از یک برگ سفته و چک رونوشت تهیه، و چگونگی برگردن صحیح آن را تمرین

کنید.

۱- وقتی در پشت سفته نوشته می‌شود «این سند به آقا یا خانم انتقال یافت»، عمل ظهر (پشت) نویسی انجام گرفته است.
 ۲- در استفاده از تمام اسناد اعتباری باید به شدت دقت کرد تا در دام سوء استفاده کنندگان نیفتاد. قبل از هرگونه اقدام بهتر است از وکیل یا فرد آگاه، اطلاع کسب کرد؛ به‌طور مثال در صورتی که سفته‌ای چند بار پشت نویسی شود یعنی افراد متعددی آن را گرفته و به فرد دیگری منتقل کرده باشند، دارنده آن می‌تواند به هر کدام از آنها مراجعه کند؛ بنابراین انتقال سفته پایان کار شما نیست.

۳- اسناد اعتباری بلند مدت : در مواقعی که دولت یا مؤسسات خصوصی برای رفع مشکلات یا گسترش فعالیت‌های اقتصادی خود به امکانات مالی نیاز پیدا می‌کنند، ممکن است به انتشار اوراق مشارکت اقدام کنند. افراد یا مؤسسات خصوصی با خرید این اوراق، ضمن دریافت سود علی الحساب در فواصل زمانی مشخص شده، اصل طلب خود را در زمان سررسید دریافت می‌کنند. بازپرداخت این گونه اسناد، اغلب بیش از یک سال طول می‌کشد؛ به همین دلیل، آنها را جزء اسناد اعتباری بلند مدت قرار می‌دهند.

فعالیت ۲-۴

برخی بانک‌ها به فروش اوراق مشارکت اقدام می‌کنند. شما می‌توانید داوطلبانه در این زمینه گزارشی تهیه، و به کلاس ارائه کنید.

فعالیت‌های مختلف بانک‌ها

برخی تصور می‌کنند تنها وظیفه بانک، تجهیز و توزیع اعتبارات و اعطای وام است؛ در حالی که بانک‌ها فعالیت‌های مهم دیگری نیز انجام می‌دهند؛ مانند :

- خرید و فروش ارز
- نقل و انتقال وجوه در داخل کشور
- دریافت مطالبات اسنادی و سود سهام مشتریان و واریز به حساب آنها
- پرداخت بدهی مشتریان در صورت درخواست آنها
- قبول امانات و نگهداری سهام و اوراق بهادار و اشیای قیمتی مشتریان
- انجام دادن وظیفه قیومت، وصایت و وکالت برای مشتریان طبق مقررات مربوط

نظام بانکی بدون ربا

براساس فقه اسلامی، هر نوع دریافت پول اضافی از وام‌گیرنده، ربا تلقی می‌شود و حرام است. بر این اساس، قانون عملیات بانکی بدون ربا تصویب شد و از سال ۱۳۶۳ به اجرا درآمد. طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا، بانک‌ها درآمد خود را از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم در طرح‌های تولیدی و

عمرانی کسب می کنند. علاوه بر این، تحت یازده عقد اسلامی^۱ مجاز نیز می توانند به اشخاص تسهیلات مالی اعطا کنند و از این طریق به طور غیرمستقیم در سرمایه گذاری ها شرکت جویند؛ به این ترتیب، بانک اسلامی از حالت واسطه گری خارج می شود و به نهادی فعال در عرصه تولید و اقتصاد کشور تبدیل می شود. این عقود مجاز عبارت است از :

۱- قرض الحسنه	۲- مضاربه	۳- مشارکت مدنی
۴- مشارکت حقوقی	۵- فروش اقساطی	۶- معاملات سلف
۷- اجاره به شرط تملیک	۸- جعاله	۹- مزارعه
۱۰- مساقات	۱۱- خرید دین.	

به دلیل این فعالیت های بانکی که در بخش واقعی اقتصاد است، سود بانکی (علی الحساب یا قطعی) اعطایی به سپرده گذاران در قانون، ربا تلقی نشده است.

۱- در زیر عقود اسلامی را به اختصار توضیح می دهیم :

۱- قرض الحسنه : قراردادی است که در آن یکی از طرفین قرارداد (در اینجا بانک) مقدار معینی از مال خود را در زمان حال به دیگری (در اینجا مشتری بانک) واگذار می کند. در مقابل، قرض گیرنده متعهد می شود که عین مال یا قیمت آن را در زمان معین باز پس دهد.

۲- مضاربه : قراردادی است که به موجب آن، بانک سرمایه را تأمین می کند و طرف دیگر با آن به تجارت می پردازد. در نهایت، سود سرمایه بین بانک و طرف دیگر تقسیم می شود.

۳- مشارکت مدنی : قراردادی بازرگانی است که به موجب آن دو یا چند شخص حقیقی یا حقوقی (از جمله بانک) سرمایه نقدی یا جنسی خود را به شکل مشاع و به منظور ایجاد سود درهم می آمیزند.

۴- مشارکت حقوقی : قراردادی است که طی آن بانک قسمتی از سرمایه شرکت های سهامی جدید را تأمین، و یا قسمتی از سهام شرکت های سهامی موجود را خریداری می کند و از این طریق در سود آنها شریک می شود.

۵- فروش اقساطی : بانک ها بنا به تقاضای کتبی مشتریان خود، ماشین آلات و تأسیساتی را که عمر مفید آنها بیش از یک سال است، خریداری می کنند و به صورت قسطی به مشتریان می فروشند.

۶- معاملات سلف : بانک محصولات تولیدی آینده بنگاه ها را پیش خرید می کند.

۷- اجاره به شرط تملیک : طبق این قرارداد، بانک مورد اجاره را تهیه می کند و در اختیار مشتری (مستأجر) قرار می دهد. در صورتی که مستأجر به تعهدات خود عمل، و اقساط خود را تأدیه کند در پایان مدت اجاره، مالک عین مال مورد اجاره می شود.

۸- جعاله : طبق قرارداد، کارفرما تعهد می کند در برابر عمل مشخص کارگزار یا عامل، اجرت معینی به او بپردازد.

۹- مزارعه : طبق این قرارداد، بانک زمین مشخصی را برای مدت معین در اختیار طرف دیگر قرار می دهد تا در آن کشاورزی کند. در نهایت، سود حاصل بین دو طرف تقسیم می شود.

۱۰- مساقات : قراردادی است میان صاحب باغ و دیگری که به ازای دریافت مقداری از محصول، کار نگهداری از باغ و برداشت را انجام می دهد.

۱۱- خرید دین : طبق این قرارداد، بانک ها می توانند اسناد و اوراق تجاری متعلق به واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی را

تزیل کنند.

- ۱- تفاوت مؤسسات و بانک‌های ربوی و غیر ربوی را توضیح دهید.
- ۲- مفهوم اعتبار در عملیات بانکی چیست؟
- ۳- انواع بانک‌ها را نام ببرید.
- ۴- بانک‌ها چه خدماتی را به مشتریان خود ارائه می‌کنند؟
- ۵- انواع اسناد اعتباری را نام برده و کاربرد آنها را توضیح دهید.
- ۶- فرایند خلق شبه پول را توضیح دهید.
- ۷- در نظام بانکی بدون ربا، بانک‌ها چگونه درآمد کسب می‌کنند؟

فصل سوم

بازار سرمایه

بین پیشرفت اقتصادی کشورها و گسترش بورس
آنها چه رابطه‌ای هست؟

محل ارتباط عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان سرمایه^۱

اغلب مردم پس‌اندازهایی دارند و مایل هستند آنها را در اموری به کار گیرند که عاید مناسبی داشته باشد. از سوی دیگر، افراد به تنهایی امکانات و سرمایه لازم و تخصص و توان انجام دادن این کار را ندارند.

صاحبان واحدهای تولیدی و مراکز تجاری نیز برای تأسیس این گونه واحدها و گسترش دادن فعالیت‌های خود به منابع مالی نیازمندند. در قدیم، اشخاص پس‌اندازها یا مال به دست آمده از ارث را وارد سرمایه‌گذاری می‌کردند و یا از افراد دارای اعتبار یا بانک‌ها قرض می‌گرفتند.

۱- در این فصل، منظور از سرمایه، صرفاً سرمایه مالی است.

رفته‌رفته در روند تکامل تأمین مالی، شیوه مناسب‌تری ابداع شد و آن تأمین مالی از طریق صدور اوراق بهادار بود. در این روش، مراکز تجاری و بازرگانی به جای اینکه از بانک وام بگیرند، وام را به‌طور مستقیم از مردم دریافت می‌کنند؛ از جمله پیامدهای مطلوب این روش، افزایش انگیزه مردم برای سرمایه‌گذاری است؛ زیرا در این حالت، مردم در سرمایه و سود شرکت‌ها شریک می‌شوند. با استفاده از این روش، سرمایه‌های اندک مردم جمع‌آوری می‌شود و در قالب منابع قابل توجه، سرمایه شرکت‌های سهامی را تأمین می‌کند. این کار مهم از طریق «بازار سرمایه» و نهاد آن یعنی بورس^۱ انجام می‌شود. بورس، مرکزی مطمئن است که بین عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان سرمایه ارتباط برقرار می‌کند و از این طریق، زمینه جمع‌آوری و به‌کارگیری سرمایه‌های مالی را فراهم می‌آورد.

بازار بورس

به‌طور کلی به مکانی که کار قیمت‌گذاری و خرید و فروش برخی از کالاها و اوراق بهادار در آنجا انجام می‌گیرد، «بورس» می‌گویند. در اینجا برای آشنایی بیشتر شما، بورس کالا و بورس اوراق بهادار معرفی می‌شود.

ساختمان بورس اوراق بهادار تهران

بورس کالا: به بازاری که در آن کالا یا کالاهای معینی مورد معامله قرار می‌گیرد، «بورس کالا» می‌گویند. معمولاً این گونه بازارها را به نام کالایی که در آنها معامله می‌شود، نام‌گذاری می‌کنند. البته بورس کالا در اصطلاح اقتصادی صرفاً محل مبادلات کاغذی آن کالا است. در بورس‌های کالا بیشتر کالاهای واسطه‌ای و مواد خام و اولیه مثل گندم، جو، آهن، مس، زغال‌سنگ، نفت، و برخی

۱- بهابازار، مصوب و جایگزین فرهنگستان به جای واژه بورس است.

مواد شیمیایی مورد معامله قرار می‌گیرد.

بورس کالا محل مبادلات کاغذی آن کالا است و کالایی در آن مبادله نمی‌شود.

بورس اوراق بهادار: به بازار رسمی و دائمی که در محلی معین تشکیل می‌شود و در آن

اوراق بهادار مورد معامله قرار می‌گیرد، «بورس اوراق بهادار» گفته می‌شود. برای آشنایی شما با این بازار، نخست اوراق بهادار معرفی می‌شود^۱.

فعالیت ۱-۳

چند بورس معروف دنیا را نام ببرید.

اوراق بهادار

منظور از اوراق بهادار، اسنادی است که در فرایند تأمین منابع مالی به عنوان تضمین صادر

می‌شود؛ این اوراق به دو دسته کلی تقسیم می‌شود:

۱- اوراق سهام

۲- اوراق مشارکت

۱- اوراق سهام: سهم^۲ ورقه قابل معامله‌ای است که نشان دهنده مالکیت دارنده آن در

شرکت سهامی است و بر روی آن اطلاعاتی شامل میزان مشارکت، تعهدات و منافع صاحب سهم در هر شرکت سهامی درج شده است. صاحبان سهام به نسبت سهامی که خریده‌اند، مالک، و در سود

و زیان شرکت سهیم می‌شوند.

۱- گاهی به مواردی مثل سفته، چک، پول، برات، حوالجات، تمبر و... در زبان مردم، اوراق بهادار گفته می‌شود که کارکرد آنها تضمین تعهدات است نه تأمین مالی. اما در اصطلاح اقتصاددانان به آنها اوراق بهادار نمی‌گویند. همچنین اوراق مبادله شده در بورس کالا نیز از نظر مردم اوراق بهادار شمرده می‌شود در حالی که از نظر اقتصاددانان، اوراق بهادار صرفاً شامل اوراق سهام و اوراق مشارکت می‌شود.

۲- روی ورقه سهم موارد زیر درج می‌شود:

نام شرکت و شماره ثبت آن، مبلغ سرمایه ثبت شده و سرمایه پرداخت شده، تعیین نوع سهم، مبلغ اسمی سهم و مقدار پرداخت شده آن به حروف و عدد.

صادر کننده سهام، شرکت سهامی است. شرکت های سهامی به دو نوع عام و خاص تقسیم می شوند که فقط شرکت های سهامی عام می توانند سهام خود را در بورس عرضه کنند و بفروشند. شرکتی که خواستار پذیرش در بورس است و شرایط لازم را نیز دارد، می تواند تقاضای پذیرش خود را به همراه مدارک مورد نیاز به شرکت بورس اوراق بهادار تهران ارائه کند. این شرکت پس از بررسی اولیه، مدارک برای هیئت پذیرش می فرستد و این هیئت پس از بررسی دقیق وضعیت شرکت، نسبت به پذیرش یا رد تقاضای آن اقدام می کند.

۲- اوراق مشارکت^۱: دولت، شهرداری ها و شرکت های دولتی و خصوصی به منظور تأمین اعتبار طرح های توسعه ای و عمرانی در کشور، اوراق مشارکت منتشر می کنند.

تهیه دستورالعمل اجرایی و مقررات ناظر بر انتشار اوراق مشارکت در ایران برعهده بانک مرکزی است. گاهی اوراق مشارکت می تواند مانند سهام در بازار سرمایه خرید و فروش شود.

فعالیت ۲-۳

درباره هر یک از این موارد از جهت سوددهی بیشتر و خطر (ریسک) کمتر بحث کنید.

۱- خرید اوراق مشارکت

۲- سپرده گذاری در بانک

۳- خرید سهام شرکت های عضو بورس

تأثیر بورس بر اقتصاد جامعه

فعالیت های بازار سرمایه در اقتصاد جامعه آثار و نتایج بسیاری دارد؛ از جمله:

– از طریق جذب و به کار انداختن سرمایه های راکد، حجم سرمایه گذاری را در جامعه افزایش

می دهد.

– بین عرضه کنندگان و تقاضاکنندگان سرمایه ارتباط برقرار، و معاملات بازار سرمایه را تنظیم

می کند.

– با بررسی و شفاف سازی اطلاعات مالی شرکت ها و قیمت گذاری سهام و اوراق بهادار تا

حدودی از نوسان شدید قیمت ها جلوگیری می کند.

– با تشویق مردم به پس انداز و به کارگیری پس اندازها در فعالیت های مفید اقتصادی در کاهش

نرخ تورّم مؤثر است.

۱- در جامعه ما به دلیل پرهیز از ربا، این طرح ابتکاری ایجاد شده است.

— بورس و فعالیت‌های مربوط به آن، سرمایه‌های لازم اجرای پروژه‌های بزرگ دولتی و خصوصی را فراهم می‌آورد.

چگونه می‌توان در بورس سرمایه‌گذاری کرد؟

اولین کاری که برای سرمایه‌گذاری در بورس باید انجام داد، گرفتن «شناسهٔ معاملاتی» با مراجعه به یکی از کارگزاری‌ها است. همان‌طور که بانک به مشتری خود شماره حسابی می‌دهد که مشتری با آن شماره شناخته می‌شود، سامانهٔ معاملاتی بورس هم افراد را با شناسهٔ معاملاتی آنها شناسایی می‌کند. سپس خریدار سهام برای خرید باید به یکی از کارگزاری‌های بورس مراجعه، و از کارگزار تقاضای برگهٔ درخواست خرید کند. کارگزار برگه‌ای را در اختیار او قرار می‌دهد. او علاوه بر تکمیل آن باید مبلغی را که می‌خواهد سرمایه‌گذاری کند به حساب کارگزار واریز کند و فیش آن را به همراه برگهٔ تکمیل شده تحویل کارگزار دهد و رسید بگیرد. طی زمان معینی، پس از آماده شدن اوراق سهام، مشتری با تحویل رسید قبلی به کارگزار، اوراق سهام خود را دریافت می‌دارد. علاوه بر خرید حضوری، اشخاص می‌توانند از طریق اینترنت نیز به خرید اقدام کنند و پس از عملیات، نمونهٔ چاپی آن را به‌عنوان رسید دریافت نمایند.

برای فروش سهام نیز فرد باید به کارگزار مراجعه، و قیمت مورد نظر را برای فروش تعیین کند تا کارگزار از سوی فروشنده اقدام کند.

دقت کنید بازار سرمایه هم محل عایدی و هم خطر(ریسک) است. به همین دلیل افراد باید فقط سرمایه‌های مازاد خود را بیاورند و به بورس نگاه کوتاه‌مدت نکنند. همچنین بهتر است به اصطلاح همه تخم مرغ‌های خود را در یک سبد نگذارند و سبد سهام تشکیل دهند. در غیر این موارد احتمال ضرر می‌رود.

- ۱- نقش بورس و نقش بانک را در اقتصاد جامعه با هم مقایسه کنید.
- ۲- بورس چگونه می‌تواند از نوسان شدید قیمت‌ها جلوگیری کند؟
- ۳- در بورس کالا ، چه نوع کالاهایی مورد معامله قرار می‌گیرد؟
- ۴- تفاوت اوراق مشارکت و سهام چیست؟
- ۵- کدام دسته از اوراق بهادار خطر (ریسک) کمتری دارد؟ چرا؟
- ۶- اوراق مشارکت به چه منظور منتشر می‌شود؟